

NA CESTĚ

k závazné smlouvě o byznysu a lidských právech

Porušování lidských práv ze strany velkých firem vzbuzuje veřejné obavy už několik dekád. Díky ekonomické globalizaci mohou firmy využívat nedostatečného regulačního rámce v této oblasti, zejména v zemích globálního Jihu. To má za následek zneužívání této mezery v legislativě, mezi jehož příklady patří:

Nedodržování
pracovních práv
včetně práva na sdružování
se do odborů

Nedostatečná bezpeč-
nost a ochrana zdraví
při práci

Znečištění a degradace
životního prostředí

Dětská práce

Zabírání půdy

Dopad na původní
obyvatelstvo

Proto se zrodila iniciativa, která má za cíl firmy zavázat k právní odpovědnosti, a vytvořit **Závazný nástroj OSN o byznysu a lidských právech**¹.

Proč je potřeba závazný dokument

Všechny dosavadní normy usilující o ochranu práv zaměstnanců v dodavatelských řetězcích a přírody v místech výroby, těžby a dalších aktivit nadnárodních korporací byly a jsou pouze **dobrovolného charakteru**. Týká se to zejména Směrnice OECD pro nadnárodní podniky (1976) a dále Obecných principů OSN pro byznys a lidská práva (2011). Stejně tak je dobrovolná jejich implementace, neexistuje navíc žádný centrální mechanismus, který by na ní dohlížel na

¹ V anglických dokumentech se používají termíny UN Binding Treaty for Business and Human Rights, či zkráceně UN Binding Treaty, některé organizace občanské společnosti na tento nástroj odkazují jako na UN Binding Treaty on Multinational Corporations and Human Rights, tedy poukazují na problematiku činnosti nadnárodních korporací.

národních úrovních. Přestože jsou tyto dokumenty krokem správným směrem, **nejsou dostatečné k tomu, aby zabránily porušování lidských práv** jak ze strany nadnárodních korporací, tak i jejich dceřiných společností či subdodavatelů.

Nejproblematictější jsou v tomto ohledu nadnárodní korporace. Pravidla na ně aplikovatelná jsou obecně jiná než pro ostatní soukromé podniky, což vyplývá z faktu, že operují ve více zemích a zároveň ve více jurisdikcích. V rámci současného systému jim je umožněno přenést odpovědnost na svoje dceřiné firmy nebo dodavatele - jednotlivé pobočky či členové korporátní skupiny jsou totiž právně oddělené entity. **Složitá korporátní struktura a dodavatelské řetězce** potom prakticky **znemožňují dotčeným lidem soudit se o svá práva a domoci se náhrady škody**. Přitom i nezávazné Obecné principy OSN jasně poukazují na to, že povinnost pro podniky s nadnárodními aktivitami respektovat lidská práva "existuje nezávisle na schopnostech států a/nebo ochotě naplnit jejich vlastní závazky pro lidská práva" a "existuje nehledě na to, zda je s tím národní právo a regulace pro ochranu lidských práv v souladu".

Existuje tedy **asymetrie mezi právy a povinnostmi nadnárodních korporací**. Mají rozsáhlá práva v oblasti obchodování díky obchodním a investičním politikám, jejich povinnosti ve vztahu k lidským právům a životnímu prostředí jsou ale velmi nejasné a je těžké je prosadit. Státy, které „hostí“ nadnárodní korporaci, jsou navíc často příliš slabé nebo nemají kapacity se nějak bránit, nemluvě o místních komunitách, na které činnost korporací dopadá nejvíc.

Nultý návrh

Iniciativa závazného nástroje OSN o byznysu a lidských právech má za cíl posílit lidská práva v kontextu podnikatelských aktivit nadnárodního charakteru. Chce zajistit efektivní **přístup obětí ke spravedlnosti, zajistit náhrady škody pro oběti a zároveň způsobování takových škod předcházet**. Existující **“nultý návrh”** zdůrazňuje, že primární odpovědnost za lidská práva mají mít státy, které ale musí nastavit takové právní prostředí, aby firmy, jejichž aktivity přesahují hranice států, nesly odpovědnost za způsobené škody. Zároveň je třeba zdůraznit, že právní odpovědnost firem a korporací bude omezena na splnění určitých požadavků, nezbavuje odpovědnosti dodavatele a dceřinné firmy jako takové. **Podnikatelské aktivity nadnárodního charakteru** jsou zde potom chápány jako jakákoliv zisková činnost vykonávaná právníkou osobou, která se uskutečňuje ve dvou nebo více národních jurisdikcích, to znamená, že tam má statutární orgán, ústřední administrativu, dceřinou společnost, zastoupení, pobočku či podstatný podnikatelský zájem – týká se tedy i dodavatelských řetězců.

Hlavní témata diskuze

Ohledně konkrétní podoby obsahu smlouvy probíhá vyjednávání, některá témata ale v debatě rezonují.

- V současné době mají nadnárodní korporace v praxi větší práva než lidé. Snahou je prosadit do samotného textu **nadřazenost lidských práv nad právy firem**.
- Proces povinné tzv. **náležitě péče** (due diligence) by měl být jedním z hlavních pilířů dokumentu.
- Dotčení by měli mít možnost se domáhat spravedlnosti jak v zemi, kde byla škoda spáchána, tak v zemi, kde společnost sídlí.
- Pokud se dokument bude týkat celého podnikatelského sektoru, nehledě například na velikost firem, bude těžko prosaditelný.
- Dokument by měl doplňovat nezávazné Obecné principy OSN, ne s nimi být v rozporu.

Evropská unie a další aktéři

Evropská unie nevyvíjí v procesu velkou aktivitu a prozatím se setkání účastnila bez oficiální pozice k problematice. Vzhledem k tomu, že teprve během září letošního roku bude ustanoveno nové složení Evropské komise, je velmi pravděpodobné, že ani na pátém setkání nebude zastávat oficiální stanovisko. Obecně lze ale shrnout, s odkazem na [pracovní dokument](#)

týkající se odpovědného podnikání, že chce, aby jakýkoliv dokument byl nediskriminačního charakteru a tedy **se týkal všech soukromých subjektů bez rozdílu, a aby doplňoval a navazoval na UN Guiding principles**. Pokud je EU spíše zdrženlivá ke společnému postupu, některé státy přebírají vlastní iniciativu, Francie například v roce 2017 přijala legislativu týkající se povinné due diligence pro všechny firmy nad 500 zaměstnanců. Jednání na úrovni OSN se pak účastní jak zástupci EU, tak i ostatních států, zástupci podnikatelského sektoru a také zástupci občanské společnosti.

Shrnutí

Současné dobrovolné mezinárodní normy nejsou dostatečné k ochraně práv a zajištění přístupu ke spravedlnosti pro lidi, kteří jsou dotčení podnikatelskými aktivitami nadnárodního charakteru.

Nadnárodní korporace mají rozsáhlá práva zajištěná mezinárodními smlouvami, skrz paralelní soudní systém (obecně nazývaný ISDS), samotnou přeshraniční povahou podnikání a složitostí dodavatelského řetězce a je třeba, aby lidé, komunity i příroda měli možnost svá práva efektivně bránit proti zneužívání těchto výsad.

Oficiální proces jednání o závazném nástroji trvá již šest let, je důležité ho na úrovni OSN aktivně podporovat, ale stejně tak rozvíjet debatu na **národní úrovni** a tvořit zde vlastní iniciativy, jak pro ochranu práv lidí, tak pro vytvoření právní odpovědnosti pro soukromý sektor.

Je potřeba, aby byl **proces podpořen i na evropské úrovni** a aby se Evropská unie aktivně podílela na vyjednávání.

Informace v tomto textu vychází primárně z **dokumentu** Výzkumné služby Evropského parlamentu, kde najdete i více informací. Zdroje k problematice odpovědnosti korporací jsou většinou v anglickém jazyce, tématem se dále zabývá například **European Coalition for Corporate Justice** či hnutí **Treaty Alliance**, které vede **kampaň** za UN Binding Treaty a proti systému ISDS.

Vydalo NaZemí v roce 2019.

Tento dokument vznikl za finanční podpory Evropské unie. Jeho obsah je zcela na odpovědnosti NaZemí a jako takový nemůže být považován za stanovisko Evropské unie.